

RAFAL KACZMARCZYK*

STATUS PRAWNY I FAKTYCZNY MUŻULMAŃSKICH
ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W POLSCE

1. WPROWADZENIE

W polskim systemie prawnym zarówno na poziomie norm konstytucyjnych, jak też zwykłych norm ustawowych¹ funkcjonuje zasada równouprawnienia związków wyznaniowych. Rzecz jasna równouprawnienie owo odnosi się głównie do ich sytuacji prawnej i relacji z Państwem. Bywa ono omawiane w różnych kontekstach i analizowane z rozmaitych perspektyw, takich obejmujących całość wszystkich, istniejących w Polsce, związków wyznaniowych lub zawężonych do jednego lub kilku z nich. Muzułmańskie związki wyznaniowe w Polsce funkcjonują na zróżnicowanej podstawie prawnej – jeden w oparciu o własną ustawę, a pozostałe są związkami wyznaniowymi wpisanymi do rejestru. Dlatego ciekawym jest przeanalizowanie położenia prawnego tych podmiotów pod kątem ich równouprawnienia. Jednak należy wskazać, iż równouprawnienie nie oznacza rzeczywistej równości. Bowiem na możliwość realizacji swoich celów statutowych poza

* Mgr, doktorant w Katedrze Prawa Wyznaniowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski, Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa, e-mail: rafal.p.kaczmarczyk@gmail.com

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483, art. 25 ust. 1. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965, art. 9 ust. 2 pkt 3, art. 16a ust. 1, art. 19 ust. 1.

normami prawnymi wpływają rozmaite czynniki pozaprawne. Należą do nich m.in. powiązanie z innymi organizacjami, liczba członków, posiadane środki materialne (finansowe, infrastrukturalne itp.). Dlatego w niniejszym artykule przeanalizowany został status prawny i faktyczny muzułmańskich związków wyznaniowych w Polsce, aby w pełni ocenić ich możliwości realizacji swoich celów statutowych.

W niniejszym artykule zostały kolejno zaprezentowane i opisane, istniejące obecnie w Polsce, związki wyznaniowe, reprezentujące różne nurty islamu oraz wyznania, powiązane z islamem, chociaż niektóre z nich można by zasadniczo określić jedynie jako wywodzące się z islamu czy czerpiące z islamu. W pierwszej kolejności zostały omówione podstawy religijne dla każdego ze związków, wskazując dokładnie nurt religijny, reprezentowany przez jego członków, szczególnie uwzględniając te elementy wierzeń czy praktyki, które odróżniają go od nurtów kultywowanych w pozostałych związkach wyznaniowych. Następnie zostały wskazane najważniejsze akty regulujące status prawny danego związku wyznaniowego ze statutami tychże włącznie, zostały wskazane główne ich organy, ich kompetencje i wewnętrzna organizacja związków. W końcu omówione zostały także pewne fakty nienormatywne, dotyczące działalności tych związków. Chodzi tu przede wszystkim o ich liczebność, majątność, możliwości działania i faktycznie realizowane przedsięwzięcia². Wszystko to posłużyło do przeanalizowania ich statusu prawnego oraz sytuacji faktycznej i materialnej, dzięki czemu możliwe było przeprowadzenie oceny stopnia ich równouprawnienia i równych szans realizacji swoich celów statutowych³.

² Przy wskazywaniu otrzymanych przez związki wyznaniowe dotacji zostały uwzględnione wyłącznie te pochodzące z Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (dalej: DWRMNiE MSWiA). Według uzyskanych danych, w przypadku związków wyznaniowych wpisanych do rejestru, w 2015 r. żadne środki publiczne nie zostały przekazane przez ministra właściwego ds. wyznań religijnych i mniejszości narodowych i etnicznych któremukolwiek z nich.

³ Czytelnika może zdziwić nieco to, że w niniejszym tekście dla tych samych terminów religijnych i imion osób, związanych z religią, które nie pochodzą z języka polskiego, zostały zastosowane różne warianty pisowni. Jest to efekt zamierzony i wynika z tego, że w sytuacji opisu danego nurtu religijnego, czy też odwoływania się do źródeł naukowych na temat historii poszczególnych wyznań, wykorzystywana była transliteracja ISO (w wypadku

2. ZWIĄZEK WYZNANIOWY DZIAŁAJĄCY NA PODSTAWIE USTAWY – MUZUŁMAŃSKI ZWIĄZEK RELIGIJNY W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Pierwszym z omawianych związków jest Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej (MZR), który istnieje od 1925 r. Pierwotnie skupiał on polskich muzułmanów – głównie Tatarów, reprezentujących ortodoksję, to jest główny nurt islamu – sunnizm, co do szkoły prawa muzułmańskiego uznający Hanaficką szkołę prawa za obowiązującą. Przed wojną Związek był organizacją przymusową dla wszystkich muzułmanów. Obecnie zreszta nie tylko Tatarów, ale także i innych członków np. Czeczenów⁴.

Podstawą prawną jego bytowania jest ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz Statut tegoż Związku, zatwierdzony rozporządzeniem Rady Ministrów⁵. W zakresie prawa religijnego źródło prawa stanowi Koran i Szariat (§1 ust. 2 Statutu). Związek jako całość jest osobą prawną. Osobowość prawną posiadają także jego poszczególne gminy (art. 35 ustawy). Związek jest reprezentowany przez Muftiego, w tym także w kwestiach majątkowych – tu w niektórych przypadkach występuje na podstawie uchwały Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego (art. 4 ust. 1 i 36 ustawy).

Władzę zwierzchnią w Związku sprawuje Mufti, którego na dożywotnią służbę wybiera Wszechpolski Kongres Elekcyjny Muzułmański.

islamu jest to głównie transliteracja terminów i imion arabskich). Niemniej różne wyznania muzułmańskie i powiązane z islamem rozwijały się na różnych obszarach językowych, i w związku z tym do świadomości ich polskich wyznawców imiona ważnych osób danego wyznania i terminy religijne przedostały się w różnych wariantach, znajdując następnie odzwierciedlenia w aktach normatywnych. Terminy i imiona, które zostały umieszczone w ustawach lub statutach wewnętrznych związków wyznaniowych, zostały przytoczone w brzmieniu, zastosowanym w danym tekście normatywnym dla precyzji przekazu i oddania ducha oryginału z jednej strony, a z drugiej strony dla uwidocznienia rozmaitych wpływów, których można się w tych różnicach doszukiwać.

⁴ Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, *Historia MZR w RP*, <http://mzr.pl/historia-mzr-w-rp/> [dostęp: 30.09.2016].

⁵ Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. Nr 30, poz. 240. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. Nr 72, poz. 517.

Mufti reprezentuje Związek na zewnątrz, w tym wobec władz państwowych oraz sprawuje nadzór nad działalnością duchowieństwa (art. 3, 4 i 6 ust. 1 ustawy, §3–5 Statutu). Najwyższe Kolegium Muzułmańskie stanowi organ pomocniczy Muftiego w zarządzaniu sprawami Związku (art. 3 i 10 ustawy). Składa się z Muftiego i czterech członków – dwóch duchownych i dwóch świeckich. Jego członków wybiera Wszechpolski Kongres Muzułmański, składający się z członków Kolegium oraz delegatów ogólnych zebrań członków gmin wyznaniowych (art. 12 ust. 1 ustawy, §8 Statutu). Najwyższe Kolegium Muzułmańskie tworzy i znosi gminy wyznaniowe. Na ich czele stoi, wybierany przez ogólne zebranie członków gminy, imam, którego pomocnikiem jest muezzin (art. 17 i 18 ustawy). Dla zaspokojenia potrzeb religijnych żołnierzy może być także powołane wojskowe duszpasterstwo muzułmańskie (art. 22 ustawy). Ponadto nieruchomości Związku może być nadany status wakufa – muzułmańskiej instytucji prawa rzeczowego (art. 43–46 ustawy). Warto zaznaczyć, że działalność Związku została poddana ścisłej kontroli władz państwowych, które mają szerokie kompetencje do zatwierdzania czy zgłaszania sprzeciwu wobec nominacji personalnych i w sprawie regulacji wewnętrznych Związku. Ta kwestia została omówiona niżej.

Związek jest niezależny od wszelkich zagranicznych władz duchownych i świeckich (art. 1 ustawy, §1 ust. 1 Statutu). O zmianach Statutu Związku decyduje na wniosek Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Wszechpolski Kongres Muzułmański większością 2/3 głosów w obecności 3/4 członków Kongresu, przy czym podlega on zatwierdzeniu przez władze państwowe w drodze rozporządzenia Rady Ministrów (art. 2 ustawy, §55 Statutu).

W okresie PRL Wszechpolski Kongres Muzułmański uchwalił nowy Statut Związku dnia 12 stycznia 1969 r.⁶ Statut ów nie został tutaj szerzej omówiony z uwagi na ograniczenie objętości niniejszego artykułu. Niemniej może to być błąd, gdyż Statut z 1969 r. został następnie uznany przez Dyrektora Urzędu do spraw Wyznań decyzją z dnia 29 stycznia 1971 r. Nr NK-803/19/1/71. Chociaż nie jest to rozporządzenie

⁶ Wiktor Wysoczański, *Prawo wewnętrzne Kościołów i wyznań nierzymskokatolickich w PRL* (Warszawa: Zakład Wydawniczy Odrodzenie, 1971), 277.

Rady Ministrów i faktycznie brak publikacji w odpowiednim dzienniku urzędowym, to podstawą prawną tego uznania był art. 2 ustawy o stosunku Państwa do MZR i upoważnienie udzielone dyrektorowi Urzędu ds. Wyznań przez Radę Ministrów w §2 poz. 7 uchwały Rady Ministrów z dnia 10 lipca 1965 r. dotyczącej przekazania niektórych kompetencji w sprawach wyznaniowych nr 173/65⁷. Dlatego, w szczególności w kontekście tego, co zostało powiedziane poniżej, wartość sfalsyfikowania hipotezą byłoby twierdzenie o obecnym obowiązowaniu właśnie Statutu z 1969 r.

Z kolei na Nadzwyczajnym Wszechpolskim Kongresie MZR w RP w dniu 28 lutego 2009 r. uchwalono nowy Statut MZR, który został jedynie przekazany do wiadomości właściwego ministra⁸. Według jego postanowień zrzeka on na zasadzie dobrowolności obywateli polskich i osoby, posiadające kartę stałego pobytu, wyznające islam, a podstawą norm religijnych Związku jest Koran i Sunna (§1 ust. 6, 11 i 15 Statutu z 2009 r.). Oświadczenia w imieniu Związku może składać dwóch członków Najwyższego Kolegium MZR w tym Mufti lub upoważniona przez niego osoba (§24 Statutu z 2009 r.).

Do celów Związku należy reprezentowanie członków wobec władz państwowych i innych podmiotów krajowych, reprezentowanie polskich muzułmanów wobec zagranicznych ośrodków muzułmańskich, opieka nad członkami i osobami potrzebującymi, szerzenie idei islamu, pogłębianie wiedzy o nauce, kulturze i sztuce muzułmańskiej, sprawowa-

⁷ Tamże, 278.

⁸ Zob. §1 ust. 5 i §52 Statutu MZR w RP z 2009 r. za: Paweł Borecki, Czesław Janik, *Prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych w Polsce – wybór aktów prawnych* (Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2012), 51–69. Co ciekawe ten właśnie Statut faktycznie stanowi podstawę organizacji gmin muzułmańskich i jest przytaczany jako Statut MZR w RP we wszystkich, aktualnych zbiorach prawa wewnętrznego związków wyznaniowych mimo, że nie został on poddany zgodnej z ustawą o stosunku Państwa do MZR w RP procedurze. Por. Ryszard Brożyniak, Małgorzata Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne [statutowe]*, (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2014), 79–92. Natomiast zbiory starsze prezentują Statut z 1969 r. mimo, że ten także nie został właściwie opublikowany, a być może i przyjęty w niewłaściwy sposób. Por. Wiktor Wysoczański, Michał Pietrzak, *Prawo wewnętrzne kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce* (Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna, 1997), 388–395; Wysoczański, *Prawo wewnętrzne*, 270–277.

nie opieki nad meczetami, domami religijnymi, centrami kulturalnymi i cmentarzami, a także wnoszenie nowych obiektów tego typu (§2 Statutu z 2009 r.). Związek realizuje te cele głównie poprzez organizowanie modlitw, udzielanie posług religijnych, organizowanie świąt, pielgrzymek, nauczanie islamu, czuwanie nad przestrzeganiem zasad Koranu i wymogów szariatu, organizowanie przedsięwzięć edukacyjnych i muzealnych, działalność medialną i wydawniczą, działalność oświatowo-wychowawczą i charytatywno-opiekuńczą, a także poprzez działalność gospodarczą, w tym zakładanie spółek, stowarzyszeń, fundacji itp. oraz poprzez ochronę tożsamości Tatarów polskich. W celu realizacji celów statutowych Związek może ubiegać się o środki różnego typu, w tym organizować zbiórki publiczne (§3 Statutu z 2009 r.).

Strukturę organizacyjną Związku stanowią gminy wyznaniowe, szkoły muzułmańskie, stowarzyszenia muzułmańskie i imamat polowy Wojska Polskiego (§7 Statutu z 2009 r.). Natomiast do władz Związku i poszczególnych gmin należą Wszechpolski Kongres MZR, Najwyższe Kolegium MZR, Główna Komisja Rewizyjna MZR, Ogólne Zebranie Członków Zwyczajnych Gminy, Zarząd Gminy, Komisja Rewizyjna Gminy (§8 Statutu z 2009 r.). Wszechpolski Kongres składa się z członków Najwyższego Kolegium, imamów, przewodniczącego Głównej Komisji Rewizyjnej, przewodniczących Zarządów Gmin i delegatów Gmin. Decyduje on o sprawach nie zastrzeżonych dla innych organów, a do najważniejszych z nich należy kontrola nad prawidłowym zachowaniem się imamów, wybór członków Głównej Komisji Rewizyjnej i Najwyższego Kolegium, a także powoływanie i odwoływanie jego przewodniczącego, czyli Muftiego oraz przygotowywanie programów działania i kontrolowanie ich wykonania (§9 ust. 1 §15 Statutu z 2009 r.). Mufti stanowi władzę zwierzchnią Związku i reprezentuje go na zewnątrz, sprawując nadzór nad działalnością imamów oraz sprawując opiekę nad zaspokajaniem potrzeb religijnych wiernych (§22 Statutu z 2009 r.). Jest przewodniczącym Najwyższego Kolegium, które stanowi władzę wykonawczą Związku, a w przerwach między posiedzeniami Wszechpolskiego Kongresu może także podejmować tymczasowe decyzje z mocą uchwały Kongresu. Co ciekawe Kolegium również reprezentuje Związek na zewnątrz (§20 i 25 Statutu z 2009 r.). Według tego Statutu duchownymi są hodżowie, imamowie i muezzini.

Dwaj ostatni zaspokajają potrzeby religijne wiernych, w tym prowadzą modlitwę, uczestniczą w świętach, nadają imiona, udzielają ślubów, dokonują pogrzebów, przyjmują oświadczenia o przyjęciu islamu i potwierdzają fakt bycia wyznawcą (§41, 43, 45 Statutu z 2009 r.). Co zabawne Związek usiłował w tym Statucie przyznać sobie jednostronnie kompetencje do udzielania ślubów ze skutkiem cywilnym (§44 Statutu z 2009 r.), co oczywiście nie ma żadnej mocy prawnej.

Związek ma własną strukturę i samorząd, niezależne od jakichkolwiek władz państwowych, krajowych czy zagranicznych, a o zmianach Statutu decyduje Wszechpolski Kongres (§1 ust. 7 i §15 Statutu z 2009 r.).

W kontekście tego, co już zostało powiedziane, w świetle praktyki funkcjonowania Związku, jak i w związku z wątpliwościami co do konstytucyjności wymogu zatwierdzania statutu MZR rozporządzeniem Rady Ministrów, pojawiały się głosy o tym, że statutem obowiązującym jest Statut z 2009 roku, który nie został zatwierdzony we właściwy sposób, a jedynie był przekazany do wiadomości właściwemu ministrowi. Jednak w świetle nieuchylonych przepisów ustawy o stosunku Państwa do MZR statutem obowiązującym powinien być Statut z 1936 r. Stając na gruncie pozytywizmu prawnego, to ostatnie stanowisko podzieliło orzecznictwo sądów administracyjnych, które za podstawę funkcjonowania Związku uznają li tylko Statut z 1936 roku⁹. Kwestią tą sąd w obydwu przypadkach zajmował się pobocznie przy rozstrzygnięciu kwestii odmowy wydania zaświadczenia na żądanie osoby, która była przewodniczącym Zarządu Gminy, a w ocenie sądu była osobą nieuprawnioną do reprezentowania związku tym bardziej, że taka funkcja nie istnieje w świetle Statutu z 1936 r. Sąd prawdopodobnie nie rozważał w żadnym zakresie, czy zastosowanie znajdujących przepisy Statutu z 1969 r.

Wątpliwości co do obowiązywania przepisów istnieją także wobec regulacji ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Chociaż oczywiście obowiązują one formalnie dopóki nie zostanie stwierdzona ich niezgodność

⁹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r., I SA/Wa 1250/15. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 lutego 2015 r., I SA/Wa 2240/14.

z Konstytucją RP przez Trybunał Konstytucyjny. Jednak w praktyce stosowania przepisów tej ustawy nie sposób przejść do porządku dziennego nad przebudową systemu prawnego państwa oraz zmiany realiów społeczno-politycznych, w tym związanych ze zmianą przebiegu granic Rzeczypospolitej Polskiej, w czasie, który upłynął od wejścia w życie tej regulacji. W praktyce ministra właściwego ds. wyznań religijnych i mniejszości narodowych i etnicznych szczególne wątpliwości co do zgodności z obecnie obowiązującą Konstytucją RP budzą art. 1, art. 2, art. 4 ust. 2, art. 6 ust. 1 i 3, art. 7, art. 8 ust. 3, art. 9, art. 10 ust. 2–3, art. 11, art. 12 ust. 1–2, art. 14, art. 15, art. 17, art. 18, art. 19, art. 20, art. 21, art. 23, art. 25, art. 27, art. 28 ust. 3, art. 30, art. 32, art. 33, art. 34, art. 37, art. 38, art. 41 i art. 47 ustawy¹⁰. Są to głównie regulacje, odnoszące się do kompetencji Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, właściwych wojewodów i starostów w odniesieniu do wewnętrznych spraw Związku, takich jak: procedura wyboru Muftiego, członków Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego, imamów i muezzinów, zatwierdzanie regulacji wewnętrznych, w tym konieczność zatwierdzania Statutu Związku przez rozporządzenie Rady Ministrów, a także uzgadnianie z właściwymi organami terminów posiedzeń określonych ciał kolegialnych Związku. Ponadto regulacje te dotyczą konieczności odprawiania modlitw w intencji Prezydenta, Rzeczypospolitej, Rządu i wojska; konieczności składania przez osoby sprawujące w Związku funkcje przysięg wobec określonych przedstawicieli władz publicznych; a także konieczności przeznaczania w budżecie państwa dotacji na wydatki rzeczowe i osobowe Związku, udzielania pomieszczeniom Związku takiej ochrony, jak pomieszczeniom należącym do administracji publicznej, czy udzielania ochrony osobom sprawującym określone funkcje w Związku, równej ochronie funkcjonariuszy publicznych. Oczywiście, wśród przepisów uznawanych w praktyce za nieobowiązujące są wszystkie te, które wiążą siedzibę organów MZR z Wilnem i przyznają kompetencje wojewodzie wileńskiemu¹¹.

¹⁰ Odpowiedź DWRMNiE MSWiA z dnia 5 sierpnia 2016 r. na wniosek o dostęp do informacji publicznej z dnia 24 lipca 2016 r.

¹¹ Na temat trudności związanych z praktycznym stosowaniem przepisów przedwojennej ustawy o stosunku Państwa do MZR zob. Paweł Borecki, „Prawodawstwo wyznaniowe z okresu II Rzeczypospolitej we współczesnym polskim systemie prawnym”, *Studia*

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba członków MZR osiągnęła w 2010 roku liczbę 1 061, ale już do roku 2014 spadła do 585. Tak samo liczba imamów spadła w tym samym okresie z 20 do 15. Mimo tego, w 2011 roku przynależność do Związku w ramach spisu powszechnego zadeklarowało aż 2 585 osób. Związek łącznie posiada siedem domów modlitwy, w tym trzy meczety. Związek prowadzi działalność kulturalną, opiekuńczą (świetlice dla dzieci) i wydawniczą, wydając czasopisma (m.in. „Rocznik Tatarów Polskich”) i publikacje książkowe¹². Związek prowadzi także nauczanie religii dla 82 uczniów w Bohonikach, Białymstoku, Gdańsku, Warszawie i Warszawie–Fatih. Natomiast centra mużulmańskie, w których Związek prowadzi działalność informacyjną i kultową, są położone w Białymstoku, Katowicach, Lublinie, Poznaniu i Warszawie. Ponadto w Suchowoli położony jest także dom modlitwy¹³. Natomiast według danych ministra właściwego ds. wyznań religijnych w ramach Związku funkcjonuje siedem Mużulmańskich Gmin Wyznaniowych z siedzibami w Białymstoku, Bohonikach, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Poznaniu, Kruszyńianach i Warszawie¹⁴. Te Mużulmańskie Gminy Wyznaniowe posiadają osobowość prawną.

Wart wskazania jest także fakt, że Związek korzysta z publicznych dotacji w związku z tym, że zrzesza on w dużej mierze przedstawicieli mniejszości etnicznej, jaką są polscy Tatarzy. W roku 2015 Związek otrzymał środki na stronę internetową swojej biblioteki, organizację Podlaskich Dni Bajramowych, wydanie publikacji książkowej, poświęconej Tatarom, a w największym wymiarze na wydawanie czasopism „Przegląd Tatarski” i „Rocznik Tatarów Polskich”. Te dotacje celowe osiągnęły w roku 2015 łączną kwotę 72 300 zł¹⁵.

Prawa Publicznego 4 (2014): 61–81; Paweł Borecki, „Zakaz dyskryminacji ze względu na wyznanie lub światopogląd w prawie polskim”, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 18 (2015): 186–187.

¹² Paweł Ciecieląg, *Wyznania religijne w Polsce 2012-2014* (Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2016), 143–144.

¹³ Tamże, 143.

¹⁴ Odpowiedź DWRMniE MSWiA z dnia 5 sierpnia 2016 r. na wniosek o udzielenie dostępu do informacji publicznej z dnia 24 lipca 2016 r.

¹⁵ Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie podziału dotacji na realizację w roku 2015 zadań mających na celu ochronę, zachowanie

3. MUŻULMAŃSKIE ZWIĄZKI WYZNANIOWE WPISANE DO REJESTRU

Pozostałe mużulmańskie związki wyznaniowe działające w Polsce zostały wpisane do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych. W związku z tym ramy ustawowe dla ich funkcjonowania zapewnia ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁶.

3.1. STOWARZYSZENIE JEDNOŚCI MUŻULMAŃSKIEJ

Stowarzyszenie Jedności Mużulmańskiej jest związkiem wyznaniowym zaspokajającym potrzeby religijne szyitów, głównego odłamu *iṭna 'ašariya*. Uznaje on prawo potomków 'Alego Ibn Abī Ṭāliba – zięcia i brata stryjecznego Proroka Muḥammada do sprawowania władzy, uznając ich pełną dwunastoosobową listę. Prawo mużulmańskie – *šarī'a* w ujęciu szyickim wykształciło pewne swoje odmienności, wyrażone przez doktrynę dżafaryckiej szkoły prawa mużulmańskiego. Pewne odmienności powstały także w kwestii doktryny religijnej i obrzędów¹⁷.

Stowarzyszenie Jedności Mużulmańskiej zostało wpisane do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych w dniu 31 stycznia 1990 roku, w dziele A pod numerem 33¹⁸.

W świetle §4 Statutu Stowarzyszenia Jedności Mużulmańskiej posiada ono osobowość prawną jako całość¹⁹. Na zewnątrz Stowarzyszenie jest reprezentowane przez Naczelnego Imamata (§21 Statutu), który

i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego – w zakresie zadań realizowanych przez Mużulmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.

¹⁷ Janusz Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie* (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2007), 259–296.

¹⁸ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościoły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*, <http://mswia.gov.pl/pl/wyznania-i-mniejszosci/relacje-panstwa-z-kosci-13964,Relacje-panstwa-z-Kosciolami-przydatne-informacje-dokumenty-i-akty-prawne.html> [dostęp: 30.09.2016].

¹⁹ Statut Stowarzyszenia Jedności Mużulmańskiej za: Brożyniak, Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości*, 363–368. Por. Borecki, Janik, *Prawo wewnętrzne*, 376–384.

w wykonywaniu tej kompetencji jest reprezentowany przez swojego przewodniczącego, którym jest Naczelny Imam (§32 pkt 2 Statutu). Istniejące w ramach Stowarzyszenia, gminy wyznaniowe nie posiadają osobowości prawnej.

Podstawą norm religijnych, którymi kieruje się Stowarzyszenie, są Koran i Sunna proroka Muhammada, a każdy pełnoletni człowiek, który chce żyć w zgodzie z nimi i ze wskazaniami szyickich imamów, może zostać jego członkiem (§2–3 Statutu). Choć statut Stowarzyszenia nie określa *explicite* celów jego istnienia ani tym bardziej sposobów ich realizacji, można na tej podstawie stwierdzić, iż jego głównym celem jest zaspokajanie potrzeb religijnych, właśnie wiernych muzułmańskich obrządku szyickiego.

Do władz Stowarzyszenia należą Naczelny Imam oraz Konferencja Ogólna Stowarzyszenia Jedności Muzułmańskiej. Każdy pełnoletni członek Stowarzyszenia może wziąć udział w Konferencji Ogólnej, a ta z kolei obok uprawnień kontrolnych posiada kompetencje do wyboru Naczelnego Imama, Sekretarza, Skarbnika i czterech pozostałych członków Naczelnego Imamatu (§9–14 Statutu). Naczelny Imamat pośród swoich kompetencji posiada m.in. mianowanie i usuwanie z urzędu duchowieństwa w osobach imamów i muezzinów oraz tworzenie i znoszenie gmin wyznaniowych (§16, 22, 29–30 Statutu). Członkowie Naczelnego Imamatu w liczbie co najmniej trzech osób pod przewodnictwem Naczelnego Imama stanowią najwyższą instancję sądową w sprawach religijnych (§28 Statutu). Do kompetencji samego Naczelnego Imama należy zarządzanie majątkiem Stowarzyszenia, zatwierdzanie imamów i muezzinów, nadzór nad nimi, dokonywanie interpretacji i stanie na straży zasad religijnych (§32 Statutu). Z kolei na czele gminy wyznaniowej stoją imam, muezzin i skarbnik. Muezzin pomaga imamowi w wykonywaniu swoich obowiązków, do których należą nauczanie religii, opieka nad członkami Stowarzyszenia, odprawianie nabożeństw, nadawanie imion, udzielanie ślubów (wyznaniowych) i towarzyszenie pogrzebom (§54-56 Statutu).

Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej jest organizacją samodzielną i niezależną od jakiegokolwiek władzy, posiadającej siedzibę poza granicami Polski (§1 Statutu). Dokonywanie zmian w Statucie pozostaje w gestii Konferencji Ogólnej (§14 Statutu).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba członków Stowarzyszenia oscyluje wokół 60, w roku 2014 wynosiła 58 członków. W tymże roku w Stowarzyszeniu działało 3 duchownych. Dane te odzwierciedlają wyniki spisu powszechnego, na podstawie którego określa się liczbę osób przynależących do Stowarzyszenia jako „mieszczącą się w przedziale 1–99”²⁰. Stowarzyszenie prowadzi przy tym działalność wydawniczą, a także naukową w jedynym, prowadzonym przez siebie instytucie muzułmańskim²¹.

3.2. ISLAMSKIE ZGROMADZENIE AHL-UL-BAYT

Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt także jest szyickim związkiem wyznaniowym. Reprezentuje ono ten sam odłam szyizmu, co można stwierdzić choćby po samej nazwie, bezpośrednio odwołującej się do „domu ’Alego” (ar. *ahl al-bayt*)²².

W dniu 17 grudnia 1990 roku Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt zostało wpisane do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych w dziale A pod numerem 53²³.

Artykuł 40 Statutu Zgromadzenia stanowi, iż Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt posiada osobowość prawną jako całość. Osobowość prawną posiadają również poszczególne gminy wyznaniowe, szkoły i instytuty, tworzone przez Zgromadzenie²⁴. Zgromadzenie jest reprezentowane na zewnątrz przez Naczelnego Imama Polski lub przez upoważnionego przezeń przewodniczącego, wiceprzewodniczącego lub sekretarza generalnego Najwyższej Rady Islamskiej (art. 45 ust. 1 Statutu). To samo dotyczy zaciągania zobowiązań majątkowych w imieniu Zgromadzenia (art. 41 ust. 1 Statutu). Gminy wyznaniowe są reprezentowane przez swojego przewodniczącego (art. 41 ust. 2 Statu-

²⁰ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 147.

²¹ Tamże, 147.

²² Danecki, *Podstawowe wiadomości*, 260.

²³ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościoły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*.

²⁴ Statut Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt za: Brożyniak, Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości*, 438–445.

tu), a szkoły i instytuty również jednoosobowo przez swoich dyrektorów (art. 41 ust. 3 Statutu). W ramach Zgromadzenia mogą funkcjonować także jednostki organizacyjne, nie posiadające osobowości prawnej – tzw. stowarzyszenia muzulmańskie (art. 30 Statutu).

Zgromadzenie ma szeroki zakres celów, które realizuje. Do celów tych należą: organizowanie i kultywowanie życia religijnego, propagowanie, ożywanie i nauczanie dawnego Islamu Proroka Muhammada, aktywizacja muzulmanów na niwie religijnej, politycznej, kulturalnej i gospodarczej w kraju, przeciwdziałanie dyskryminacji, wsparcie asymilacji, opieka religijna nad muzulmanami obrządku szyickiego (isna aszarijja) i szkoły Ahl-ul Bayt oraz działalność ekumeniczna (art. 8 Statutu). Zgromadzenie winno realizować swoje cele poprzez m.in. organizowanie obrzędów i kultu religijnego, w tym publicznego kultu islamu; działalność edukacyjną, wydawniczą, prasową; emitowanie w środkach masowego przekazu audycji religijno-moralnych, w tym zakładanie i utrzymywanie własnych stacji radiowych i telewizyjnych, a także wytwórni środków audiowizualnych; zakładanie i utrzymywanie szkół, instytucji opiekuńczo-wychowawczych i innych instytutów, pielęgnowanie i propagowanie islamskiego stylu życia czy też zajmowanie stanowisk w pewnych sprawach (art. 9 Statutu).

Do władz Zgromadzenia należą: Naczelny Imam Polski, do którego należy Imamat wspólnoty wiernych w Rzeczypospolitej Polskiej, a także Najwyższa Rada Islamska (art. 16 Statutu). Naczelny Imam sprawuje swoją funkcję w oparciu o prawo muzulmańskie bez żadnej kontroli (ze strony innych organów), a także piastuje swoją funkcję dożywotnio (art. 17 ust. 3 Statutu). Może on mianować swojego następcę, a gdyby tego nie zrobił Imama wybiera Najwyższa Rada Islamska (art. 18 Statutu). Do kompetencji Naczelnego Imama należy wytyczanie głównych kierunków działalności Zgromadzenia, zatwierdzanie uchwał Rady, przyjmowanie i pozbawianie członkostwa, powoływanie i odwoływanie duchownych, powoływanie członków Najwyższej Rady Islamskiej i Islamskiego Sądu Religijnego, dyrektorów szkół i instytutów oraz zarządów gmin wyznaniowych, dokonywanie wiążącej wykładni Statutu na potrzeby wewnętrzne, dokonywanie wykładni norm muzulmańskich, wydawanie *fatw* itp. (art. 19 Statutu). Natomiast do kompetencji Najwyższej Rady Islamskiej należą wszystkie te sprawy, które są

związane z zarządzaniem bieżącymi sprawami Zgromadzenia (art. 20 Statutu). Natomiast Islamski Sąd Religijny ma jurysdykcję w sprawach naruszeń dyscypliny religijno–moralnej, ideologicznej, organizacyjnej, w sprawach o przekroczenia norm Statutu i prawa muzułmańskiego, w sprawach sporów wewnętrznych Zgromadzenia, o pozbawienie członkostwa, orzeczenie nieważności małżeństwa wyznaniowego, orzeczenia rozwodu wyznaniowego i w innych sprawach Zgromadzenia (art. 34 Statutu). Rzecz jasna ów Sąd może nakładać wyłącznie kary dyscyplinarne, a najgroźniejszą z nich jest pozbawienie członkostwa (art. 35 Statutu). Wyroki muszą być zatwierdzone przez Naczelnego Imama Polski, który stanowi także instancję odwoławczą (art. 33 ust. 3 Statutu).

Jak to zostało zasygnalizowane, doktryną Islamskiego Zgromadzenia *Ahl ul-Bayt* jest islam tradycji szyickiej odłamu dżafaryckiego i szkoły *Ahl-ul Bayt* (art. 1 ust. 2 Statutu). Zgromadzenie może być członkiem krajowych i zagranicznych organizacji (art. 5 Statutu). Zgromadzenie jest w związku z tym częścią światowej wspólnoty szyickiej i jako takie jest członkiem *Ahl-ul Bayt Assembly in Europe*, *Ahl-ul Bayt World Assembly* i *World Ahl-ul Byt Islamic League*. Przy czym zachowuje z nimi jedność doktrynalną, ideologiczną i w zakresie praktyk religijnych (art. 4 ust. 2 Statutu). Dodatkowo Zgromadzenie współpracuje z tymi organizacjami poprzez uczestnictwo jego przedstawicieli w konferencjach, kongresach i innych przedsięwzięciach (art. 4 ust. 3 Statutu). Niemniej Zgromadzenie pozostaje całkowicie niezależne od jakiegokolwiek zagranicznej władzy świeckiej lub duchownej (art. 4 ust. 1 Statutu). Zgromadzenie w swoich sprawach samodzielnie wykonuje swoją władzę duchowną i jurysdykcyjną i zarządza swoimi sprawami (art. 3 Statutu). Co za tym idzie, do zmiany Statutu wystarczy podjęcie na wspólnym posiedzeniu odpowiedniej decyzji przez Naczelnego Imama Polski oraz Najwyższą Radę Islamską po zatwierdzeniu zmian przez tego pierwszego (art. 42 Statutu).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba członków Zgromadzenia utrzymuje się na stabilnym poziomie i w roku 2014 wynosiła 63 osoby. Na przestrzeni dekady poprzedzającej tenże rok Zgromadzenie miało tylko jednego duchownego i jeden dom modlitwy²⁵.

²⁵ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 144.

Niemniej w spisie powszechnym z 2011 roku aż 1 276 osób stwierdziło, że przynależy do Zgromadzenia²⁶. Ponadto mimo szerokiej możliwości tworzenia struktury organizacyjnej Zgromadzenie nie utworzyło żadnych jednostek organizacyjnych posiadających osobowość prawną, które przewiduje jego Statut²⁷.

3. 3. STOWARZYSZENIE MUZUŁMAŃSKIE AHMADIYYA

Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya reprezentuje wiernych, określających się jako muzułmanie, jednak zasadniczo stanowi praktycznie samodzielne wyznanie, wyrosłe w XIX w. z indyjskiego synkretyzmu religijnego i nurtów reformatorskich w szyickim islamie koncepcji mesjanistycznych. Założycielem wyznania był Mīrzā Ġulām Aḥmad Khān. Od 1865 r. otrzymywał on objawienia, na podstawie których ogłosił się Jezusem, który powrócił, a potem także wciele niem Kriszny. Religia propaguje wartości wczesnego islamu w sposób uniwersalistyczny, skierowany do wyznawców także judaizmu, chrześcijaństwa czy hinduistów. W niektórych państwach muzułmańskich uznano ich za heretyków i zdelegalizowano organizację wyznawców tego *sui generis* odłamu islamu²⁸.

Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya zostało w dniu 23 grudnia 1990 roku wpisane do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych w dziale A pod numerem 50²⁹.

Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya posiada osobowość prawną jako całość (art. 2 ust. 4 Statutu)³⁰. Nie posiadają jej natomiast, tworzone w ramach Stowarzyszenia sekcje lokalne, na czele których stoją przewodniczący, wybierani większością głosów członków sekcji

²⁶ Tamże, 145.

²⁷ Odpowiedź DWRMNiE MSWiA z dnia 27 lipca 2016 r. na wniosek o udzielenie dostępu do informacji publicznej z dnia 25 lipca 2016 r., DWRMNIE – WROOA-0667.9/2016.

²⁸ Danecki, *Podstawowe wiadomości*, 464–467.

²⁹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościoły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*.

³⁰ Statut Stowarzyszenia Muzułmańskiego Ahmadiyya za: Brożyniak, Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości*, 427–430.

(art. 4 Statutu). Natomiast Stowarzyszenie na zewnątrz jest reprezentowane przez Prezesa Stowarzyszenia (art. 25 Statutu), który jest także nazywany Amirem.

Do celów Stowarzyszenia Muzułmańskiego Ahmadiyya należy propagowanie islamu, jaki objawił się Prorokowi Mahometowi i jest nauczany przez założyciela Ruchu Ahmadiyya i jego następców. Zalicza się do nich również propagowanie religijnych studiów porównawczych, prowadzenie działalności dobrotecznej oraz propagowanie nauki pośród członków Stowarzyszenia (art. 5 Statutu). Winny być one realizowane w szczególności poprzez tworzenie sekcji lokalnych i zakładanie bibliotek w tychże, a także udzielanie pomocy finansowej potrzebującym, udzielanie pożyczek i wsparcia finansowego swoim członkom, nabywanie i zbywanie różnych potrzebnych ruchomości lub nieruchomości (art. 6 Statutu). Widoczny jest tu silny nacisk na działalność prozelityczną. Ma to swój wyraz w istniejącej w ramach Stowarzyszenia funkcji misjonarzy. Osobę piastującą funkcję Szefa Misjonarzy wyznacza i odwołuje bezpośrednio Khalifatul Masih. Szefem Misjonarzy może być także Amir – Prezes Stowarzyszenia. Szef Misjonarzy sprawuje nadzór i kontroluje działalność misjonarzy lokalnych, których na wniosek Amira lub Zarządu Stowarzyszenia również powołuje i odwołuje Khalifatul Masih (art. 29–31 Statutu).

Do najważniejszych organów Stowarzyszenia należą Rada Nadzorcza Stowarzyszenia, Zarząd Stowarzyszenia i Komisja Finansowa (art. 9 Statutu). Rada Nadzorcza jest najważniejszym organem Stowarzyszenia. Decyduje ona o obsadzie Zarządu, w tym o obsadzie najważniejszych stanowisk w Stowarzyszeniu takich jak członkowie Komisji Finansowej, członkowie Zarządu Stowarzyszenia, Skarbnik, kilku rozmaitych Sekretarzy, a także Prezes Stowarzyszenia, a w sytuacji, gdy jest on jednocześnie Szefem Misjonarzy, również zastępcę Prezesa – Namib Amira, którym w przeciwnym razie każdorazowo staje się Szef Misjonarzy (art. 11 Statutu). Należy przy tym podkreślić, że wybór Amira i Naib Amira wymaga zatwierdzenia ze strony Khalifatul Masih (art. 12 Statutu). Zarząd Stowarzyszenia zajmuje się bieżącymi sprawami Stowarzyszenia (art. 17 Statutu), a Komisja Finansowa jego sprawami finansowymi (art. 20 Statutu).

Dostrzec można bardzo wyraźny związek pomiędzy Stowarzyszeniem Muzułmańskim Ahmadiyya a Khalifatul Masih. Otóż organizacyjnie i doktrynalnie polskie Stowarzyszenie podlega Khalifatul Masih – przywódcy duchowemu Ruchu Ahmadiyya, a także utworzonym przezeń instytucjom, czyli Międzynarodowemu Zarządowi Centralnemu Ruchu Ahmadiyya w Islamie oraz THARIK-I-JADID, które powstały celem kontroli, koordynacji i nadzoru działalności Stowarzyszeń Muzułmańskich Ahmadiyya na całym świecie, a swoją siedzibę posiadają w Banwah w Pakistanie (art. 2 ust. 3 Statutu). Podporządkowanie polskiego Stowarzyszenia pakistańskiej centrali jest nader silne. Khalifatul Masih nominuje lub akceptuje wybór Prezesa i Wiceprezesa Stowarzyszenia, wyznacza Szefa Misjonarzy, zmienia i akceptuje zmiany Statutu, akceptuje, anuluje lub odwołuje deklaracje członkowskie członków Stowarzyszenia, wyraża zgodę na tworzenie sekcji lokalnych, jest instancją odwoławczą w sporach między organami Stowarzyszenia a sekcjami lokalnymi itp. (art. 3 ust. 1 Statutu). Wszelkie zmiany Statutu wymagają dla swojej ważności akceptacji Khalifatul Masih, a także odpowiednich władz państwowych (art. 33–34 Statutu). Natomiast nadzór nad wszelkimi sprawami finansowymi Stowarzyszenia, włącznie z obsadą Komisji Finansowej, sprawuje Prezes THARIK-I-JADID (art. 3 ust. 2). Dodatkowo Międzynarodowy Zarząd Centralny Ruchu Ahmadiyya w Islamie decyduje o możliwości pożytkowania puli pieniędzy z tzw. kwot rezerwowych, odkładanych przez Stowarzyszenie, a także może zwolnić konkretnego członka z ciężarów na rzecz Stowarzyszenia, w tym z obowiązkowych składek (art. 3 ust. 3 Statutu).

Główny Urząd Statystyczny dysponuje danymi na temat Stowarzyszenia z 2009 roku. Wówczas to Stowarzyszenie liczyło 45 członków, posiadając jednego imama i jedną świątynię. Dane te odzwierciedlają szacunki spisu powszechnego, które przyjmują, że Stowarzyszenie posiada wyznawców w przedziale liczb 1–99³¹. Stowarzyszenie prowadziło też działalność wydawniczą i uczestniczyło w przedsięwzięciach medialnych³².

³¹ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 148.

³² Tamże, 148.

3.4. ZACHODNI ZAKON SUFI W POLSCE

Zachodni Zakon Sufi w Polsce sam określa się jako zakon świecki. W istocie swojej jest związkiem wyznaniowym, akceptującym święte pisma wszystkich religii, tak jak i ich święta, jako jedną z dróg do Boga. Związek ten został omówiony w niniejszym artykule, ponieważ ezoteryczne i mistyczne koncepcje sufizmu tak samo, jak i metody, stosowane w drodze do poznania Boga, powstały w muzułmańskiej myśli filozoficznej i mistycyzujących odłamach szyizmu³³.

Zachodni Zakon Sufi w Polsce dnia 7 marca 1991 roku został wpisany do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych w dziele A pod numerem 59³⁴.

Zachodni Zakon Sufi w Polsce jest organizacją krajową, która w świetle art. 4 ust. 1 Statutu Zachodniego Zakonu Sufi w Polsce³⁵ jest częścią Międzynarodowego Zachodniego Zakonu Sufi – *The Sufi Order of the West International*. Chociaż ruch suficki *sensu stricto* posiada swoje korzenie w islamie, to trudno powiedzieć, aby Zachodni Zakon Sufi był organizacją muzułmańską. Tym bardziej, że jej prawo wewnętrzne stanowi, iż Zakon jest zakonem świeckim, otwartym dla ludzi wszystkich wyznań (art. 2 Statutu). Dodatkowo źródłem nauki, będącej podwaliną doktryny Zakonu, są liczne święte teksty, pochodzące z różnych religii. Założycielem Zakonu jest Pir-o-Murshid Inayat Khan (art. 3 Statutu). Z tego powodu nie można uznać tego związku wyznaniowego za muzułmański i nie będzie on niżej szerzej omawiany.

Na temat Zakonu Główny Urząd Statystyczny najświeższe dane posiada na rok 2002. Wówczas Zakon liczył 576 członków, rozkładających się na 5 przedstawicielstw lokalnych, w każdym z których znajdował się jeden duchowny i jeden ośrodek. Spis powszechny z 2011 roku nie przynosi żadnych interesujących danych, określając liczbę osób deklarujących przynależność do Zakonu na 1–99³⁶.

³³ Danecki, *Podstawowe wiadomości*, 377–417.

³⁴ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościoły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*.

³⁵ Statut Zachodniego Zakonu Sufi w Polsce za: Brożyniak, Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości*, 455–461. Por. Borecki, Janik, *Prawo wewnętrzne*, 403–412.

³⁶ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 1183.

3.5. WIARA BAHÁ'Í

Wiara Bahá'í skupia wyznawców bahaizmu. Bahaizm wywodzi się od jednego z reformatorskich nurtów szyizmu – babizmu. W XIX w. wyodrębnił się na dobre, dzięki działalności swego założyciela Mírzy Ĥusayna 'Alego, zwanego Bahā' Allāhem. On to w 1863 r. ogłosił się manifestacją Boga – prorokiem i stworzył podstawy bahaizmu jako religii. Z punktu widzenia bahaizmu nie jest to religia, lecz nauka, stąd kwestie religijne są w bahaizmie dyskutowane metodami naukowymi. Za proroków uznaje się proroków judaizmu, chrześcijaństwa, islamu, a także Bāba i samego Bahā' Allāha. Świętymi tekstami wiary są święte teksty religii monoteistycznych, a także zoroastrizmu, babizmu i samego bahaizmu. Religia ma charakter synkretyczny i uniwersalistyczny. Wierni tworzą strukturę hierarchiczną, w której od najniższego szczebla wybierani są przedstawiciele do władz wyższych i tak aż do najwyższej władzy, rozstrzygającej sprawę z zakresu nauki bahaickiej, czyli Powszechnego Domu Sprawiedliwości w Hajfie³⁷.

Wiara Bahá'í została wpisana do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych dnia 17 kwietnia 1992 roku, w dziale A pod numerem 69³⁸.

W świetle art. 5 ust. 1 Statutu Wiary Bahá'í osobowość prawną posiada Wiara Bahá'í jako całość, a także Wydawnictwo Bahá'í³⁹. Wiarę na zewnątrz reprezentuje Przewodniczący Narodowego Zgromadzenia Duchowego Bahaitów w Polsce (art. 11 ust. 1 Statutu), a Wydawnictwo jest reprezentowane przez swojego dyrektora (art. 24 ust. 4 Statutu).

Celem Wiary jest głoszenie i urzeczywistnianie religii Bahá'í (art. 4 ust. 1 Statutu). Cel ów realizowany jest poprzez propagowanie religii Bahá'í, organizowanie spotkań wychowawczych, informacyjnych i innych, budowę świątyń, działalność edukacyjną, wydawniczą

³⁷ Danecki, *Podstawowe wiadomości*, 461–463.

³⁸ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościóły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*.

³⁹ Statut Wiary Bahá'í za: Brożyniak, Winiarczyk–Kossakowska, *Mniejszości*, 490–496. Por. Borecki, Janik, *Prawo wewnętrzne*, 412–421.

i gospodarczą oraz realizowanie programów społeczno–ekonomicznych (art. 4 ust. 2 Statutu).

Do organów Wiary należą Coroczny Zjazd Narodowy Bahaitów w Polsce oraz Narodowe Zgromadzenie Duchowe Bahaitów w Polsce (art. 6 Statutu). Główną kompetencją Corocznego Zjazdu Narodowego Bahaitów w Polsce jest wybór członków Narodowego Zgromadzenia Duchowego Bahaitów w Polsce (art. 12 Statutu). Z kolei to zarządza większością spraw Wiary, wybiera spośród siebie Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego, Sekretarza i Skarbnika Zgromadzenia Narodowego, powołuje dyrektora Wydawnictwa, a także tworzy, przekształca i znosi struktury lokalne, które są reprezentowane przez Zgromadzenia Lokalne (art. 9–10 i 24 ust. 4 Statutu). Do kompetencji Lokalnego Zgromadzenia należą różne sprawy lokalne, w tym dysponowanie funduszami, organizowanie kultu, troska o prawidłowe nauczanie religii Bahá'í w swoim regionie, udzielanie (wyznaniowych) ślubów bahaickich i wydawanie świadectw ślubu (art. 26 Statutu).

Wiara Bahá'í jest częścią światowej Wspólnoty Bahaickiej i jako taka podlega centrali tej wspólnoty, czyli Powszechnemu Domowi Sprawiedliwości z siedzibą w Hajfie w Izraelu (art. 2 Statutu). Ów Powszechny Dom Sprawiedliwości ma władzę ostatecznej oceny decyzji i działań Zgromadzenia Narodowego. W razie gdyby to zaczęło głosić poglądy sprzeczne z religią Bahá'í, Powszechny Dom Sprawiedliwości może je rozwiązać, co będzie się wiązało z koniecznością ponowienia jego wyboru (art. 27 ust. 1 Statutu). Powszechny Dom Sprawiedliwości może także rozwiązać Wiarę Bahá'í (art. 27 ust. 3 Statutu). Narodowe Zgromadzenie może także w porozumieniu z Powszechnym Domem Sprawiedliwości rozwiązać Lokalne Zgromadzenie (art. 28 Statutu).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego Wiara w 2014 roku jednoczyła 323 członków, skupionych w 9 Zgromadzeniach Lokalnych, znajdujących się w Białymstoku, Krakowie, Lublinie, Nowym Sączu, Olsztynie, Poznaniu, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu, prowadzących m.in. działalność wydawniczą, edukacyjną i charytatywną⁴⁰. Niemniej według szacunków spisu powszechnego liczba

⁴⁰ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 184.

wyznawców tego związku wyznaniowego mieści się w przedziale od 1 do 99⁴¹.

3.6. LIGA MUZULMAŃSKA W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Liga Muzułmańska w RP jest drugim związkiem wyznaniowym w Polsce ortodoksji sunnickiej. Odwołuje się to źródeł islamu – Koranu i Sunny, co sugeruje, że kieruje się wskazaniem hanbalickiej szkoły prawa, a dokładniej doktryną wahhabizmu⁴².

Liga Muzułmańska w Rzeczypospolitej została wpisana do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych w dniu 6 stycznia 2004 roku, w dziale A pod numerem 158⁴³.

W świetle Statutu osobowość prawną posiada Liga Muzułmańska jako całość (§3 Statutu)⁴⁴. Są w nią również wyposażone struktury lokalne w postaci Oddziałów Ligi. Ligę na zewnątrz reprezentuje Rada Naczelna (§27 ust. 4 Statutu). W imieniu Rady Naczelnej działają łącznie jej przewodniczący i jego zastępca, a w wypadku zaciągania zobowiązań majątkowych Radę reprezentować może trzech jej członków, w tym jej przewodniczący i dwóch członków, upoważnionych do tego uchwałą Rady (§55 Statutu).

Do celów Ligi należą m.in. szerzenie islamu, nauka islamu, zaspokajanie potrzeb religijnych muzułmanów, działalność na rzecz integracji ze społeczeństwem przy zachowaniu (własnej) tożsamości i działania przeciwko dyskryminacji (§7 Statutu). Powyższe cele Liga winna realizować w szczególności poprzez organizowanie kultu religijnego, budowę meczetów i domów modlitwy, emitowanie programów radiowych i telewizyjnych o charakterze religijno-moralnym, kulturalnym i społecznym, działalność edukacyjną, prowadzenie działalności oświatowo-wychowawczej, budowę i rozbudowę cmentarzy i prowadzenie

⁴¹ Tamże, 185.

⁴² *Liga Muzułmańska w RP*, http://islam.info.pl/?page_id=13 [30.09.2016].

⁴³ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Kościoły i związki wyznaniowe wpisane do rejestru*.

⁴⁴ Statut Ligi Muzułmańskiej w Rzeczypospolitej Polskiej za: Brożyniak, Winiarczyk-Kossakowska, *Mniejszości*, 902–910. Por. Borecki, Janik, *Prawo wewnętrzne*, 481–492.

ksiąg parafialnych, w szczególności poświęconych ślubom i pogrzebom (§8 Statutu).

Organami Ligi są Kongres Ogólny, Rada Naczelna oraz Rada Nadzorcza (§17 Statutu). Najwyższą władzą Ligi jest Kongres Ogólny, składający się z delegatów Oddziałów Ligi (§18 ust. 1–2 Statutu). Do jego kompetencji należy zatwierdzanie programów działania i ocena ich wykonania, wybór członków Rady Nadzorczej, wybór Przewodniczącego Rady Naczelnej, zatwierdzenie proponowanego przez niego składu Rady Naczelnej, wybór spośród wskazanych przez Radę Naczelną kandydatów własnego prezydium (§22 Statutu). Natomiast Rada Naczelna jest organem wykonawczym, a do jej kompetencji w szczególności należy tworzenie i nadzór nad Oddziałami Ligi, zarządzanie majątkiem i sprawami bieżącymi, realizacja w/w programów, dbanie o czystość wyznania, rozstrzyganie spraw dotyczących nauki wiary czy praktyk religijnych, budowa i zarządzanie meczetów, domów modlitwy i cmentarzy, mianowanie, odwoływanie i nadzór nad imamami (§§23, 27 Statutu). Z kolei w gestii Rady Nadzorczej, składającej się z Przewodniczącego, Zastępcy przewodniczącego i Sekretarza, pozostaje kontrola realizacji uchwał Kongresu, kontrola działalności Rady Naczelnej i Rad Naczelnych Oddziałów, a także kontrola legalności działań, podejmowanych przez Ligę (§30 ust. 2, §31 Statutu). A natomiast organami Oddziałów są: Zebranie Ogólne Oddziału Ligi i Rada Naczelna Oddziału Ligi (§37 Statutu). Status duchownego w Lidze posiadają imamowie i mufti. Imamowie, tworzą Radę Imamów, a jej członkowie wybierają spośród siebie muftiego, który jest najwyższym duchownym Ligi. Kwalifikacje, którym powinni sprostać kandydaci na imamów powodują, że *de facto* muszą oni być adeptami zagranicznych ośrodków nauczających islamu. Natomiast zarówno imamowie, jak i mufti są odpowiedzialni za prowadzenie modlitwy, organizowanie pochówku, udzielanie ślubów (wyznaniowych), nauczanie religii oraz wydawanie *fatw* (§50-51 Statutu).

Liga może być członkiem krajowych i międzynarodowych organizacji o podobnym charakterze (§4 Statutu). Związki Ligi z międzynarodowymi organizacjami widać dokładnie na podstawie regulacji §57 Statutu, stanowiącego, iż po likwidacji majątek Ligi ma zostać przekazany *Federation of Islamic Organizations in Europe*. Niemniej

w kwestiach organizacyjnych Liga rządzi się sama, a o zmianach jej statutu decyduje Kongres zwykłą większością głosów z zachowaniem odpowiedniego *quorum* (§58 Statutu).

Liga według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczyła w 2010 roku 3 800 członków, jednak w spisie powszechnym z 2011 roku do przynależności do niej przyznało się jedynie 732 badanych. Liga posiadała wówczas 8 domów modlitwy i tyłuż duchownych⁴⁵. Liga prowadzi działalność charytatywną i wydawniczą, wydając jedno czasopismo⁴⁶. Liga posiada rozbudowaną strukturę. Trzydzieści jej jednostek organizacyjnych, nie licząc samej Ligi jako całości, posiada osobowość prawną. Są to Oddział Dolnośląski, Oddział Kujawsko-Pomorski, Oddział Lubelski, Oddział Łódzki, Oddział Małopolski, Oddział Mazowiecki, Oddział Podkarpacki, Oddział Podlaski, Oddział Pomorski, Oddział Świętokrzyski, Oddział Śląski, Oddział Wielkopolski i Oddział Zachodniopomorski Ligi Muzułmańskiej w RP⁴⁷. Zatem oddziały te pokrywają prawie całe terytorium Polski.

4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Regulacje, dotyczące związków rejestrowych i ustawa o stosunku Państwa do MZR w RP różnią się między sobą. Taka sama zależność zachodzi pomiędzy statutami wewnętrznymi poszczególnych związków rejestrowych. Nie oznacza to jednak, że nie są one równouprawnione. W praktyce są one równouprawnione. Chociaż można zaryzykować tezę, że Muzułmański Związek Religijny w RP ma gorszą sytuację prawną od pozostałych związków z uwagi na wiek „swojej” ustawy i rozbieżności między stanem prawnym, a faktyczną podstawą funkcjonowania niektórych gmin wyznaniowych.

Chociaż w stosunkach z Państwem muzułmańskie związki wyznaniowe są usytuowane podobnie, to ich położenie względem władz

⁴⁵ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 146.

⁴⁶ Tamże, 146.

⁴⁷ Odpowiedź DWRMNIe MSWiA z dnia 27 lipca 2016 r. na wniosek o udzielenie dostępu do informacji publicznej z dnia 25 lipca 2016 r., DWRMNIE – WROOA-0667.9/2016.

zagranicznych jest zróżnicowane. Jedne są całkowicie niezależne, a inne bezpośrednio i ściśle podporządkowane zagranicznym centralom, co wpływa z jednej strony na ograniczenie swobody działania, a z drugiej na poprawę w zakresie źródeł finansowania działalności. Oczywiście różnią się owe związki wyznaniowe także pod względem ich potencjału majątkowego i liczby wiernych, co wpływa na ich praktyczne możliwości realizacji celów statutowych.

Artykuł niniejszy, stanowiący swoistą panoramę mużulmańskich związków wyznaniowych w Polsce, ma niewątpliwie charakter przyczynkowy. Status prawny tych związków, a tym bardziej ich status majątkowy i faktyczny wymagają dalszych, bardziej szczegółowych badań.

BIBLIOGRAFIA

- Borecki, Paweł. „Prawodawstwo wyznaniowe z okresu II Rzeczypospolitej we współczesnym polskim systemie prawnym”. *Studia Prawa Publicznego* 4 (2014): 61–81.
- Borecki, Paweł. „Zakaz dyskryminacji ze względu na wyznanie lub światopogląd w prawie polskim”. *Studia z Prawa Wyznaniowego* 18 (2015): 135–200.
- Borecki, Paweł, Czesław Janik. *Prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych w Polsce – wybór aktów prawnych*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2012.
- Brożyniak, Ryszard, Małgorzata Winiarczyk-Kossakowska. *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne [statutowe]*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2014.
- Cieciela, Paweł. *Wyznania religijne w Polsce 2012–2014*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2016.
- Danecki, Janusz. *Podstawowe wiadomości o islamie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2007.
- Wysoczański, Wiktor. *Prawo wewnętrzne Kościołów i wyznań nierzymskokatolickich w PRL*, Warszawa: Zakład Wydawniczy Odrodzenie, 1971.
- Wysoczański, Wiktor, Michał Pietrzak. *Prawo wewnętrzne kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna, 1997.

LEGAL AND FACTUAL STATUS OF MUSLIM RELIGIOUS ASSOCIATIONS
IN POLAND

Summary

This paper considers the legal and factual status of the Muslim religious associations in the Republic of Poland. That specific panorama one by one discusses strictly Muslim religious associations as well as the religious associations of the denominations that are linked to Islam or come from Islam. The first attempt was made to reconstruct the legal status of the Muslim Religious Union in Poland. Then the discussion considered the legal status of the Association of Muslim Unity, Islamic Assembly of Ahl-ul-Bayt, Ahmadiyya Muslim Community, the Sufi Order of the West in Poland, the Baha'i Faith and the Muslim League in Poland in order of their entry in the register of churches and other religious organizations. Then their operational capability, links to foreign religious organizations and elements of their financial status have been analyzed. The conclusion may be only one. All those organizations are legally equal but it does not change the fact that their abilities to implement their statutory objectives are varied. However, the paper is preliminary and should be an inspiration for further, in-depth research.

Tłumaczenie własne autora

Key words: Muslim religious communities in Poland, Islam, internal law of non-Roman catholic religious associations, legal and factual status, principle of equal rights of churches and other religious associations

Słowa kluczowe: muzułmańskie gminy wyznaniowe w Polsce, islam, prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych, status prawny i faktyczny, zasada równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych